

AD ANTIPHONARIUM S. GREGORII PRÆFATIO.

649 Quod de Sacramentorum libro jam diximus, ipsius videlicet collectorem et correctorem potius sanctum Gregorium existisse quam auctorem, id quoque de libro Antiphonario qui nomen ejus præfert est intelligendum. Quod significare videtur Joannes Diaconus, cum lib. II Vitæ sancti Gregorii, cap. 6, cui titulus est: *Antiphonarium centonizans, cantorum constituit scholam*, ait: *Mores sapientissimi Salomonis, propter musicæ compunctionem dulcedinis, Antiphonarium centonem cantorum studiosissimus nimis utiliter com, i'avit*. Quæ de schola cantorum ab eodem sanctissimo pontifice instituta, de lectulo in quo recubans modulabatur, de flagello quo pueris minabatur, et de authentico ejusdem Antiphonario Romæ magna veneratione asservatis, refert Joannes Diaconus, ibidem legi possunt.

Cum centonem vocat Antiphonarium Gregorianæ Vitæ scriptor, eundemque simul compilatum asserit, satis innuit non unum ipsius esse parentem, sed plurimorum qui præcesserant, fortasse Romanorum pontificum, partim esse fetum. Nimirum longe antiquior nostro Gregorio est ecclesiasticus cantus; imo pene rei publicæ Christianæ exordio receptum illum docuerunt Socrates lib. VI, cap. 8, et alii. Qua de re consulendi sunt qui de divinis officiis olim scripserunt, Isidorus, lib. de ecclesiast. Offic.; Rabanus, lib. II de Institutione clericorum, et alii; nostra vero ætate cardinalis Bona. lib. de divina Psalmodia, ac Joan. Mabillonium, in disquisitione de cursu Gallicano, § 1.

Quædam in Ecclesia canebantur olim alternis vicibus, ut etiam modo sit; alia vero simul et adunatis choris. Primum canendi modum veteres appellarunt *ἀντίφωνον ὑμνωδίαν*, alterum *σύνθετον*. Prioris modi meminit Socrates loco laudato; utriusque autem sanctus Gregorius Nazianzenus in carmine iambico de Virtute, sub finem (a). Hinc Antiphonæ nomen ad Latinos derivatum, et ex Antiphona dictus liber Antiphonarius. Eundem etiam appellatum Officialem observat ex Agobardo noster Hugo Menardus in nota 337 ad librum Sacramentorum.

Porro quamvis Antiphonarius Romanus, seu Gregorianus, non solum Antiphonam, sed etiam quæcunque in Missa chorus canit complectatur, nomen tamen hoc sortitus est ab Antiphona quæ præcinitur, quam nunc Introitum appellamus, quia ad Introitum præmittitur. In ipso libri Sacramentorum limine: *In primis ad Introitum Antiphona qualis fuerit, statutis temporibus*. Cætera fere pristinum nomen retinuerunt, si Graduale excipiamus, quod olim dicebatur Responsorium. Quanquam etiam Gradale vocaretur aliquando, ut ex initio libri sacramentorum liquet *Postmodum dicitur Oratio, deinde sequitur Apostolus, item Gradale*. Hinc ab ipso Antiphonarium Graduale appellatum observamus apud Micrologum, ut ex notis ad festum sancti Pauli, et ad officium sancti Apollinaris constat.

Institutam a nostro Gregorio cantandi methodum per Occidentem propagarunt sanctissimi Patris alumni, maxime qui Augustino pergenti in Britanniam comi es sese adjunxerant, ut docet Joannes Diaconus, lib. II, cap. 8. De Angelis quidem luculentum habemus venerabilis Bedæ testimonium, lib. V hist., cap. 21. De Acca episcopo: *Cantorem quoque egregium, inquit, nomine Mabau, qui a successoribus discipulorum beati papæ Gregorii in Cantia fuerat cantandi sonos edoctus, ad se suosque instituendos accersit*. Nec minus perspicue idem elicitur ex sancto Wilfrido Eboracensi episcopo, qui apud Eddium ejus Vitæ scriptorem **650** gloriatur: *Quod post obitum primorum procerum a sancto Gregorio directorum, docuisset totam Ultraumbrensiem gentem quomodo, juxta usum primitivæ Ecclesiæ, consono vocis modulamine, binis astantibus choris, persultare Responsoria, Antiphonisque reciprocis* (Act. SS. Ord. S. Benedict., sec. IV, part. I).

Corruptum lapsu temporis apud Anglos, Gallos, aliosque Occidentales populos ecclesiasticum cantum restituit Joannes quidam Romanus cantor, qui secutus fuerat Theodorum a Vitaliano Papa in Britanniam missum, et Doroberniensi, at Cantuariensi, Ecclesiæ totius Angliæ metropolitanæ præpositum (Joan. Mabillon., lib. 2, cap. 8). Hinc dum Romanarum Antiphonarum usum ex Romana Ecclesia in Gallicanam inventum esse per Pipinum legimus (Mabillon. de Cursu Gall., pag. 398), cui scilicet Paulus papa *Antiphonale et Responsale ex urbe direxit*, id fortasse potius de illius usus restitutione intelligendum quam de prima institutione. Quanquam non diffiteamur plurimas in Galliis Ecclesias suos veteres usus usque ad Caroli Magni tempora retinuisse.

Hic imperator, dissonantia Romani et Gallicani cantus Romæ offensus altercantibus invicem Romanis et Gallis, viso authentico Gregorii Antiphonario, ita litem composuit, ut Romanam cantandi methodum Gallicanæ longe anteponendam censeret. Ideoque *duos suorum illustres clericos Adriano tunc episcopo dereliquit; quibus tandem satis eleganter ins'ructis, Metensem metropolim ad suavitatem modulationis, ristinæ revocavit, et per illum totam Galliam suam correxit*, inquit Joannes Diaconus, lib. II, cap. 9.

Metensis Antiphonarii fama usque ad sancti Bernardi tempora viguit, ut liquet ex tractatu ejusdem, de cantu seu correctione Antiphonarii, tomo II, opusculo XIII, pag. 693, novissimæ Editionis. Cum enim priores Patres Cistercienses nihil antiquius haberent quam in divinis laudibus id cantare, quod magis authenticum inveniretur, miserunt qui Metensis Ecclesiæ Antiphonarium (nam id Gregorianum esse dicebatur) transcriberent et afferrent, ut refert sanctus Bernardus. Verum illum Codicem cantu et littera depravatum ac incompositum probarunt.

Romanum hunc Gregorianumque Antiphonarium jam a Pamelio editum tomo II Liturgiæ, et Vaticanæ postea operum sancti Gregorii Editioni insertum, atque in Gussanvillæana recusum, denuo recensuimus ad Codices mss. duos Theodericenses in quibus compendiose simul cum libro Sacramentorum continetur, ad Codicem Vallis Claræ, ac præsertim ad exemplar Compendiense sancti Cornelii mire depictum et litteris purpureis ac aureis, regia munificentia ornatum. In eo autem multa occurrunt notis musicis superscriptis ad cantum comparata. In titulo legitur: *Gregorius præsul meritis et nomine dignus, summum conscendens honorem, renovavit monumenta Patrum priorum, et composuit hunc libellum, musicæ artis, scholæ cantorum per anni circulum. Incipit Dominica prima de Adventu Domini*. Ætatem insignis illius Codicis, tum ex scriptura, tum ex prosa quadam de beata Maria, quam exhibuimus in appendice, explorare licet. Scriptura sane nono convenit sæculo, ex prosa vero eadem manu descripta liquet tunc Normannos per Galliam grassatos esse; quæ Caroli Calvi imperatoris, Compendiense monasterii fundatoris, tempora designant. Ex eodem Codice subjiciemus Antiphonas, Versus, Responsaria, quæ ad antiquum cursum ecclesiasticum pertinent. Plura de sancti Gregorii Antiphonario dicere supersedemus, quia præfationem eruditissimi Petri Gussanvillæi huic attingendam judicavimus, ex qua multa scitu digna haurire poterunt, qui copia et varietate delectantur.

(a) Vide in præfatione P. Gussanvillæi quam huic subjecimus.